

Harvinainen dokumentti Suistamon haitarityylistä

Harmonikkataiteilija *Anne-Mari Kivimäen* tekemän salapoliisityön tuloksena on syntynyt harvinainen CD-dokumentti suistamolaisen Ilja Kotikallion haitarityylistä. Karmuuni laulaa jälleen.

MATTI TUOMISTO

Karelianismin innoittamat perinteen kerääjät kiertelevät sotien välillä pitkin suomalaistuvaa Raja-Karjalaa etsimässä viimeisiä runonlaulajia ja kanteleen taitajia. Vähälle huomiolle dokumentoinnissa jäi vauhdilla käynnistynyt kulttuurin murros. Sen pääteikijöitä oli Suojärven rautatie, joka avattiin 1924.

Radan myötä alkoi teollinen kehitys samalla kun sottiisi, patespaani, jenkka ja valssi alkoivat kilpailla ristakondran, ripatškan ja siiputuksen kanssa. Minkä ihmeen siiputuksen? Suistamolta on tallennettu kuvaileva sitaatti Karjalan kielen sanakirjaan: "Tyttö ymbäri siiputti, poiga blässi".

– Kuten ripatška ja ristakondra, myös siiputus on tanssitermi, joka tarkoittaa tietynlaista tanssiaskelta, Anna-Mari Kivimäki kertoo.

Ilja Kotikallio oppaana myyttiseen Suistamoon

Kivimäki toistaa sanahirviöksi kutsumansa litanian kertoossaan tekemänsä "Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kansanmusiikin aineryhmään" taiteellista tohtorintutkintoa suistamolaisesta haitariperinteestä.

Kivimäen käsipuolella oppaana jo myyttiseen Suistamoon on *Ilja Kotikallio* (1894-1961), *Ilja Sinda* ennen nimen suomalaistamista. SKS:n nauhoitusarkistossa tehdyn salapoliisityön seurauksena löytyi Pehkorannan suvun avustuksella eräältä vintiltä kelanauha, jossa on tunnin verran Kotikallion soittoa, pääosin haitarilla mutta myös huuliharpuilla. SKS digitoi nauhan, minkä jälkeen Kivimäki sukelsi aarteensa kimppeeseen.

Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla kuunneltiin 9. heinäkuuta Karmuuni lauloi -levyn julkistamiskonserttia. Elokuussa Anne-Mari Kivimäki soitti Suistamo-sarjan musiikkia Helsingin Seurasari soi! -festivaalilla Hallan talossa. Ulkona helotti aurinko, mutta sisällä pirtissä oli tunnelmallinen hämärä, kun Kivimäen kaksirivinen Notka lauloi. Äänen, valokuvien ja mykkäelokuvan parissa avustajana toimi *Samuli Volanto*.

Karmuuni ja karmuuni, mikä ihmeen haitari?

Kivimäen koostamalla Karmuuni lauloi -levyllä kuullaan pääasiassa löydetyn nauhan esille tuomaa uutta materiaalia, joka osoit-

Harmonikkataiteilija Anne-Mari Kivimäki soitti Seurasaren Hallan talossa kaksirivisellä Notkallaan Suistamolaisen Ilja Kotikallion innoittamaa musiikkia.

taa miten monipuolinen ja muuntumiskykyinen kansanmusiikki Ilja Kotikallio oli.

Soittimestaan Ilja käyttää sanaa karmuuni tai karmuuni. Kiestingistä on tallennettu sana karmoon'i, Salmista puolestaan garmol'i. Mutta eikö harmonikka yleensä ollut Karjalassa širmankka?

– Löysin Suistamolta toisenkin herran, joka kertoi karmuunista ja karmuulista, eli Kotikallio ei tässä ollut mikään yksittäinen tapaus. Päätelin, että nimi viittaa ihan tietyn tyyppiseen soittimeen. Anne-Mari Kivimäki kertoo.

– Karmuuni eli karmuuni on ilmeisesti ollut venäläistyyppinen samanääninen haitarimalli. Saksasta tulleet yksi- ja kaksiriviset ovat vaihtoäänisiä kuten huuliharpu, eli veto ja työntö tuottavat eri äänen.

Seitsemän minuutin siiputus on levyn aarre

CD:llä on 29 raitaa, joista valtaosa on musiikkia. Mukana on kuitenkin myös Iljan tarinoita, jossa rehevään äidinkieleen varsinaiskarjalaan sekoittuu jo paljon suomen sanoja.

Levyn todellinen aarre on seitsemäminuuttinen siiputus (raitia 4), joka antaa kuvan Suistamon vanhan musiikki- ja tanssiperinteen rikkaudesta. Miten Anne-Mari Kivimäki hahmottaa siiputuksen rytmiikan?

– Sepä se, hän naurahtaa.

– Kyllä se menee jonkinlaisen tanssiaskelen mukaan, mutta itse asiassa ei tanssiakaan kuulemma ole mennyt ihan niinkuin soitto. Mukana on sekä variaatioita että improvisaatioita. On olemassa tiettyjä osia, jotka seuraavat toisiaan. Kaikenkaikkiaan tuo siiputus on hyvin moniyrtyistä, sekatahtilajeja sisältävää musiikkia, pohjimmaltaan samaa jota kanteleella on soitettu.

– Tanssien ja illatsujen tiimellyksessä soitettiin vaihtelevan mittainen versio, ja saattoi siinä Iljan kertoman mukaan vierähtää puolikin tuntia yhteen menoon.

Harmonikka tanssien soittimeksi illattsiihin

Ilja Kotikallion elämänaviheet kansanmusiikkona Suistamolla ajoittuvat kulttuurin murrokseen, joka tulee hyvin esiin Karmuuni lauloi -levyn kokonaisuudessa. Levyn alkupuolen siiputusten ja ripatškojen sijalle astuvat vähitellen polkka, sottiisi ja jenkka. On myös rekilaulua ja jopa arkkiveisu eli Kaarlo ja Kerttu -balladi.

– Haitari voitti alaa tanssien ja illatsujen soittimena. Kanteleen soittoon on kuulunut hiljainen haltioituminen, kun taas haitarin valttina on vahva kuuluvuus, Anne-Mari Kivimäki kertoo.

Seudun karjalaista perinnekulttuuria muuttivat myös vuoden 1935 säädökset, joiden mukaan omatekoiset illattsiut piti korvata pääsymaksutilaisuuksilla.

Suistamon Sähkö soittaa hypnoottista teknoa

Anne-Mari Kivimäen Suistamo-sarja kohti taiteellista tohtorintutkintoa jatkuu marraskuussa Suistamon Sähkö -projektilla, joka on kaikkiaan viidestä tutkintokonsertista neljäs.

– Suistamon Sähkö on kuvitteellinen karjalaisbändi. Se soittaa sitä hypnoottista karjalaista musiikkia, joka on ollut vähän kuin kansan teknoa, Anne-Mari Kivimäki kuvailee.

– Kävimme kesällä Ignoilan voimalaitoksessa. Kun pyysimme audienssia, ensin sanottiin njet njet, mutta kun kuulivat meidän olevan Suomesta, ovi aukeni. Vuonna 1937 valmistuneessa rakennuksessa sähköä jauhavat yhä Tampellan koneet. *Eero Grundström* äänitti generaattoria, ja tätä soitinta varmaan sämplätään mukaan Suistamon Sähkön musiikkiin.

Luvussa on siis karjalaista elektrokan-

sannusmusiikkia, tämä korvan taakse!